PG
1236
.P7811
1983

B 1,235,302

Digitized by Google

Digitized by Google

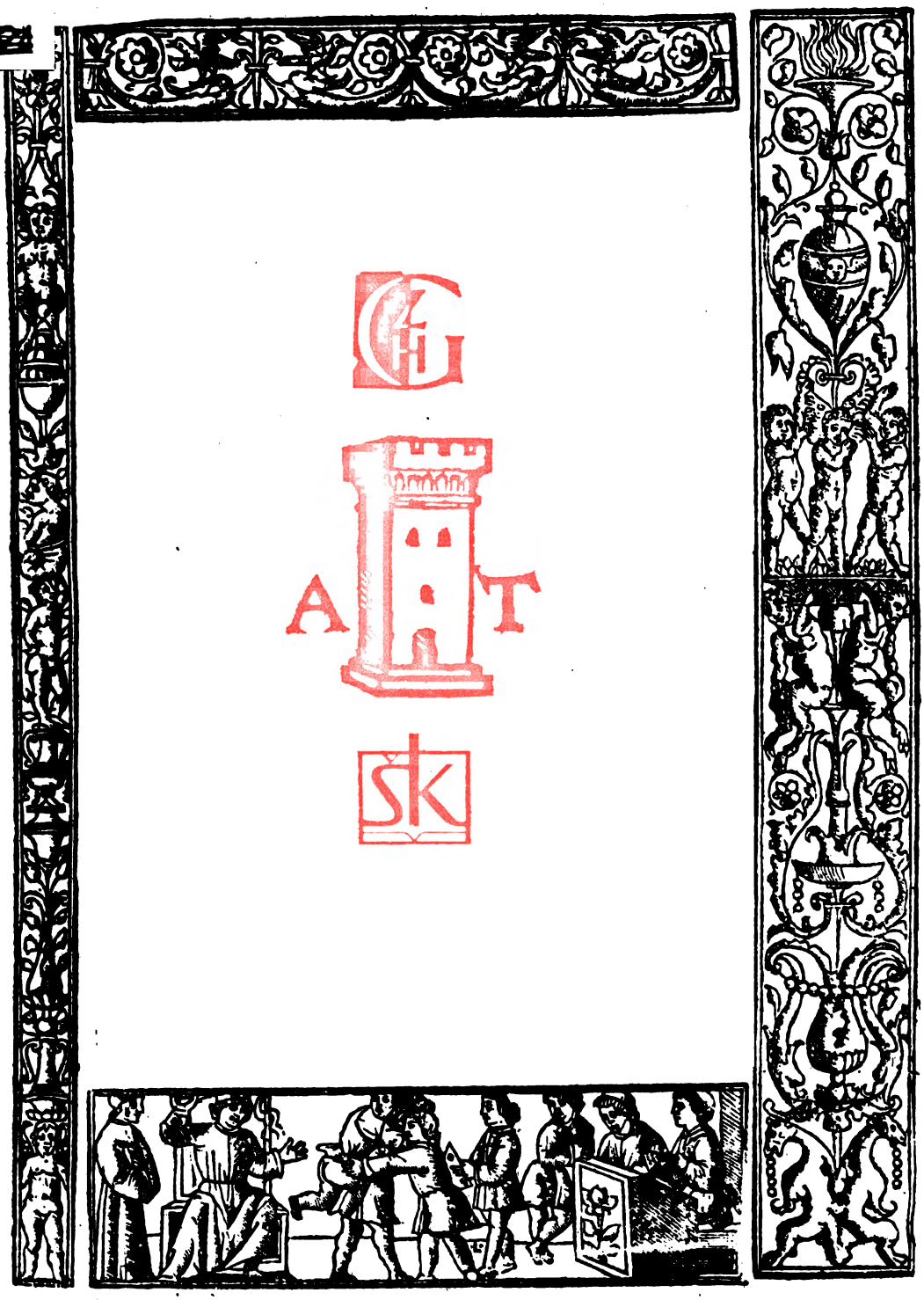

Digitized by Google

Digitized by Google

I(SU)SЬ MARIJA

✻	A	B	V	G	D	E	Ž	З	Z	Ÿ	I
	J	K	L	M	N	O	P	R	S	T	U
	F	H	Ō	Ć	C	Č	Š	Ь	Ě	JU	EE

BA	BE	BI	BO	BU	BĚ	BЬ		PA	PE	PI	PO	PU	PĚ	PЬ
VA	VE	VI	VO	VU	VĚ	VЬ		RA	RE	RI	RO	RU	RĚ	RЬ
GA	GE	GI	GO	GU	GĚ	GЬ		SA	SE	SI	SO	SU	SĚ	SЬ
DA	DE	DI	DO	DU	DĚ	DЬ		TA	TE	TI	TO	TU	TĚ	TЬ
ŽA	ŽE	ŽI	ŽO	ŽU	ŽĚ	ŽЬ		FA	FE	FI	FO	FU	FĚ	FЬ
ZA	ZE	ZI	ZO	ZU	ZĚ	ZЬ		HA	HE	HI	HO	HU	HĚ	HЬ
JA	JE	JI	JO	JU	JĚ	JЬ		ĆA	ĆE	ĆI	ĆO	ĆU	ĆĚ	ĆЬ
KA	KE	KI	KO	KU	KĚ	KЬ		CA	CE	CI	CO	CU	CĚ	CЬ
LA	LE	LI	LO	LU	LĚ	LЬ		ČA	ČE	ČI	ČO	ČU	ČĚ	ČЬ
MA	ME	MI	MO	MU	MĚ	MЬ		ŠA	ŠE	ŠI	ŠO	ŠU	ŠĚ	ŠЬ
NA	NE	NI	NO	NU	NĚ	NЬ		✠ SVRŠENЬ SROKЬ						

✠ MOLITVA NEDILNA ✠

OČE NAŠЬ IŽE ESI NA NEBĚSIHЬ SVET I SE IME TVOE. PRIDI CESARASTVO TVOE. BUDI VOLA TVOJA. JAKO NA NĚBESIHЬ I NA ZEMLI. HLĚB NAŠЬ VSAGDANNI DAI NAMЬ DA NASЬ. I ODPUSTI NAMЬ DLGI NAŠE. JAKOŽE I MI OTPUŠĆAMO DLŽNIKOMЬ NAŠIMЬ. I NE VAVEDI NASЬ V NAPAST NA IZBAVI NASЬ OD NE PRIJAZNI. AMENЬ

✠ POZDRAVLENIE ANJELA ✠

ZDRAVA MARIE MILOSTI PLNA G(OSPODIN)Ь S T OBOJU. BLAŽENA TI ESI V ŽENAHЬ. I B LAGOSLOVLENЬ PLOD UTROBI TVOEE. I(SU)SЬ SVETA MARIE MATI BOŽIJA MOLI ZA NASЬ GREŠNIHЬ. I TAKOE MOLI ZA NAŠIHЬ MRTVIHЬ. AMENЬ.

Digitized by Google

K VEČERNI. V NEDILJU.

REČE G(OSPOD)Ь G(OSPODE)VÉ MOEMU. SEDI O DÉSNOJU MENÉ. DOIDÉŽE POLOŽU VRAGI TVOE. PODNOŽIJU NOGAMA TVOIMA. ŽAZALЬ SILI TVOEE POŠLE TI GOSPODЬ OT SIONA. I ODOBLÉEŠI PO SREDÉ VRAGЬ TVOI HЬ S TOBOJU VLADIČASTVO V DANЬ SILI TVOEE. V S VĚTLOTAHЬ SVETIHЬ. IS ČRÉVA PRÉE DANNICE ROD IH TÉ. KLET SE G(OSPOD)Ь I NE RASKAET SE. TI ESI ERÉI VA VÉKI. PO ČINU MÉLHISEDÉKOVUЬ GOSPODЬ O DÉSNOJU TEBÉ SKRUŠILЬ ESTЬ V D ANЬ GNÉVA SVOEGO CESARI. SASUDITЬ JAZIKOMЬ ISPLNITЬ PADA NIJA. SKRUŠITЬ GLAVI PO ZEMLI MNOGOMЬ. IS POTOKA NA PUTI PIE TЬ. SEGO RADI VZNESÉTЬ GLAVU. SLAVA OCU I SINU. I DUHU S(VE)TU. JAKOŽÉ BÉ ISKONI. I NINÉ I VSAGDA. I VA VÉKI VEKOM. AMENЬ

PSALAMЬ. DRUGI

ISPOVÉM SE TÉBI G(OSPOD)I VSÉMЬ SRCÉMЬ MOIMЬ. V S VĚTÉ PRAVADNIHЬ I V SANMÉ. VÉLIJA DÉLA G(OSPOD)NA. IZISKANA VA VSÉHЬ VOLAHЬ EGO ISPOVÉDA NIE I VÉLÉLÉPOTA DÉLO EGO. I PRAVDA EGO PREBIV AETЬ VA VÉKЬ VÉKA. PAMÉTЬ STVORILЬ ESTЬ ČUDES SVOIHЬ MILOSTIVЬ I ŠČEDARЬ G(OSPOD)Ь. PIČU DALЬ ESTЬ BO ЕČIM SE EGO. POMENÉTЬ VA VÉKI ZAVĚTЬ SVOI. KRÉPOSTЬ DÉLЬ SVOIHЬ VZVESTITЬ LJUDEMЬ SVOIMЬ DATI NIMЬ DOSTOJANIE JAZIKЬ. DELA RUKU EGO ISTINA I SUDЬ. VERNI VSE ZAPOVÉDI EGO. UTV RЬENI VA VÉKЬ VÉKA. STVORENI VA ISTINÉ I V PRAVDÉ. IZBAVLENIE POSLA G(OSPOD)Ь LJUDEMЬ SVOIMЬ. ZAPOVÉDE VA VEKЬ ZAVĚTЬ SVOI S(VE)TO I STRAŠNO IME EGO. NAČÉLO PREMUDROSTI STRAHЬ G(OSPODA)NЬ RAZUM Ž E BLAGЬ VSEMЬ TVOREČIM JU. HVALA EGO PREBIVAETЬ VA VÉKЬ VEKA SLAVA OCU I SINU I D(U)HU. JAK(O)ŽE BÉ. PSALAMЬ 3.

BLAŽENЬ MUŽЬ BOEI SE G(OSPOD)A. V ZAPOVÉDEHЬ EGO V SHOČETЬ ZELO. SILNO NA ZEMLI BUDĚTЬ SÉ MÉ EGO. RODЬ PRAVADNIHЬ BLAGOSLOVIT SE. SLA VA I BOGATASTVO V DOMU EGO I PRAVDA EGO PREBIVA ETЬ VA VÉKЬ VÉKA. VSIJA VA TME SVĚTЬ PRAVA DNIHЬ. MILOSTIVЬ I ŠČEDAR I PRAV(A)DANЬ G(OSPOD)Ь BLAGЬ MUŽЬ MILUE I DAE

Digitized by Google

I DAE RASMOTRITЬ SLOVĚSA SVOJA NA SUDE. JAKO VA VĚKЬ NE PODV[I]
ŽIT SE. PAMET VĚČNUJU BUDET PRAVADNIK. I OD SLUHA ZLA
NE UBOIT SE. GOTOVO SRCE EGO UFATI NA G(OSPOD)A. UTVRDI SE SRCE EGO I
NE PODVIŽIT SĚ. DOIDĚŽE VZRITЬ NA VRAGI SVOE. RASTOČI I R
AZDA UBOZIMЬ. I PRAVDA EGO PREBIVAET VA VĚKЬ VĚKA. ROGЬ EGO
VZNESĚT SE SLAVĚ. GRĚŠN(I)KЬ UZRITЬ I PROGNĚVAET SE. ZUBI S
VOIMI POSKRŠĆETЬ I RASTAETЬ. ŽĚLANIE GRĚŠNIHЬ POGIBNĚTЬ.
SLAVA OCU I SINU. I D(U)HU S(VE)TU. JAK(O)ŽE BĚ. PS(ALAMЬ) ČETRTI

HVALITE OTROCI G(OSPOD)A. HVALITE IME GODP(O)DNE
BUDI IME G(OSPOD)NE BLAGOSLOVLĚNO. OT SĚLĚ I D
O VĚKA. OT VSTOKA SLNCA I DO ZAPADA. HVALENO
IME G(OSPOD)NE. VISOKЬ NADA VSEMI JAZIKI G(OSPOD)Ь. I NAD N[E]BESI
SLAVA EGO. KTO JAKO G(OSPOD)Ь BOGЬ NAŠЬ ŽIVEI NA VISOKI
HЬ. I NA SMERENAJA PRIZIRAE NA NEBĚSI I NA ZEMLI.
VZDVIZAE OD ZEMLĚ NIŠĆA I OD GNOIŠĆA VZNOSEI UBOGA. DA PO
SADITЬ S KNEZI. S KNEZI LJUDI SVOIHЬ. IŽE OBITATI TVORITЬ NEP
LODNU V DOMU. MATERЬ ČĚDЬ VĚSELĚĆU SE. PS(ALAMЬ) PETI.

VA ISHODĚ IZDRAVILEVĚ OT EJUPTA. DOMU
IJAKOVLA IZ LJUDI BARBARЬ. BISTЬ IJUDEJA
SVĚTINA EGO. I IZDRAVILЬ OBLASTЬ EGO. MORE V
IDĚ I POBĚŽĚ. I JARDANЬ VZVRATI SE VASPĚTЬ.
GORI VZIGRAŠE SE JAKO OVNI. I HLMI JAKO AGANCI O
VČI. ČTO TI BISTЬ MORE DA POBĚŽE. I TI JARDANĚ
DA VZVRATI SĚ VASPETЬ. GORI DA VZIGRASTE SE JAKO OVNI. I H
LMI JAKO AGANCI OVČI. OT LICA G(OSPOD)NA PODVIŽA SE ZEMLA. OT LICA
B(OG)A IJAKOVLA. OBRAĆŠAGO KAMENЬ VЬ EZERA VODNAJA. I AKROTOMЬ VA IS
TOČNIKI VODNIE. NE NAMЬ G(OSPOD)I NE NAMЬ. NA IMENI TVOEMU DAI SLAVU
PO MILOSTI TVOEI I ISTINI TVOEI. EDA KOGDA REKUT JAZICI KADE
EST BOGЬ IHЬ. BOG ŽE NAŠЬ NA NEBESI I NA ZEMLI. VSA ELIKO VSHOTE
STVORI. IDOLI JAZIKЬ SREBRO I ZLATO. DĚLO RUKЬ ČLOVEČASKIHЬ.
USTA IMUTЬ I NE GL(A)GOLJUTЬ. OČI IMUTЬ I NĚ VIDETЬ. OŠI (!) IMUT I N
E SLIŠETЬ. NOZDRI IMUTЬ I NĚ OBONAJUTЬ. RUCĚ IMUTЬ I NĚ OSĚŽUTЬ
NOZĚ IMUTЬ I NĚ POIDUTЬ. NI VZGLASETЬ GRTANOMЬ SVOIMЬ. PODO
BNI IMЬ DA BUDUTЬ VSI TVOREĆEI I VSI NADĚJUĆEI SĚ NA NЬ. DOMЬ I
ZDRAVILĚVЬ UFA NA G(OSPOD)A. POMOČNIKЬ I ZAŠČITNIKЬ IMЬ ESTЬ DOMЬ IJA

Digitized by Google

RUN UFA NA G(OSPOD)A. POMOĆNIKЬ I ZAŠĆITNIKЬ IMЬ ESTЬ. BOEĆEI SE G(OSPOD)A UFAŠE NA G(OSPOD)A POMOĆNIKЬ I ZAŠĆITNIKЬ IMЬ ESTЬ. GOSPODЬ POMENUV NI BL(AGOSLO)V(E)NI BL(A)GOSLOVIL ESTЬ DOM IZDRAVILEVЬ. BL(AGOSLO)VILЬ EST DOM IJARUNЬ. BLAGOSLOVILЬ ESTЬ VSE BOEĆEI SE GOSPODA. MALIE S VELIKIMI. DA PRILOŽIT GOSPOD NA VI. I NA SINI VAŠE. BL(AGOSLOVLE)NI VI GOSPODEMЬ. STVORŠIMЬ NEBO I ZEMLJU. NEBO NEBÉSÈ GOSPODÉVÈ. ZEMLJU ŽE DA SINOMЬ ČLOVÉČASKIMЬ. NE MRTVI VSHVALÉTЬ TÉ G(OSPOD)I. NI VSI NISHODEĆEI V ADЬ. NA MI ŽIVI BLAGOSLOVIMO G(OSPOD)A. OT SELÉ I DO VÉKA. SLAVA OCU I S(I)NU I D(U)HU S(VE)TU. JAKOŽÉ BÉ ISKONI. PS(ALAMЬ).

HVALITE GOSPODA VSI JAZICI. HVALITE GA I VSI LJUDI JAKO UTVRDI SE MILOSTЬ EGO NA NAS. I ISTINA G(OSPOD)NA PREBIVAET VA VEK. SLAVA OCU I SINU I DUHU SVETU. JAKOŽE BÉ ISKONI I NINE I VSAGDA I VA VEKI VÉKOM. AMENЬ.

PÉSANЬ D(E)VI MARIE

VELIČIT DUŠE MOJA G(OSPOD)A. I VZRADOVA SE D(U)HЬ MOI. O BOZÉ SPASE MOEMЬ JAKO PRIZRE NA SMÉREN IE RABI SVOEE SE BO OT SELÉ BLAŽ[E]T MÉ VSI RODI JAKO STVORI MNÉ VELIKA IŽE SILANЬ ESTЬ I S(VE)TO IME EGO. I MILOSTЬ EGO OT RODA V RODЬ BOEĆIM SE EGO. STVORI DRŽAVU MIŠCEJU SVOEJU. RASTOČI GRDIE MISLIJU SR(D)CA IHЬ. NIZLOŽITЬ SILNIE IS PRESTOLA. I VZNÉSETЬ SMÉRENIE. LAČUĆEE ISPLNITЬ BLAGЬ A BOGATIE OTPUSTI TAŠĆÉ. PRIJATЬ IZDRAVILA OTROKA SVOEGO. POMÉNUVЬ MILOSTЬ SVOJU. JAKOŽÉ GLAGOLA KA OCEMЬ NAŠIMЬ. ABRAAMU I SÉMENI EGO VA VÉKI. SLAVA OCU I SINU I DUHU S(VE)TU. JAKOŽE BÉ ISKONI I N(I)NE I VSAGDA

PÉSANЬ SÉMIONA STARCA

NINE ODPUŠĆAEŠI VLADIKO. RABA TVOEGO PO GLAGOLU TVOEMU S MIROMЬ. JAKO VIDÉSTA OČI MOI. SPASÉNIE TVOE. ÉŽE ESI UGOTOVALЬ PRED LICEMЬ VSÉHЬ LJUDI. SVÉTЬ VA OTKRVENIE JAZIKЬ. I V SLAVU LJUDI TVOIHЬ IZDRAVILЬ. SLAVA OCU I SINU I DUHU SVETU. JAKOŽE BÉ ISKONI I NINE I V[SA]GD[A] IZ GLUBINЬ

Digitized by Google

IZ GLUBINЬ VAZVAHЬ K TĖBĖ G(OSPOD)I. G(OSPOD)I USLIŠI GLASЬ MOI. BUDITA UŠI TVOI VNĖMLJUĆI GLASЬ MOLITVI MOEE. AŠĆE BĖZAKONIJA NAZRIŠI G(OSPOD)I G(OSPOD)I KTO POTRPITЬ. JAKO OT TĖBE OCĖŠĆENIE ESTЬ. I ZAKONA TVOEGO RADI POTRPĖH TĖ G(OSPOD)I. POTRPĖ DUŠA MOĖ SЬ LOVO TVOE. I UFA DUŠA MOJA NA GOSPODA. OT STRAŽ E JUTRNNEE DO NOĆI. DA UFAETЬ IZDRAVILЬ NA GOSPODA. JAKO OT GOSPO DA MILOSTЬ. I MNOGO U NEGO IZBAVLENIE. I TA IZBAVITЬ IZDRAV ILA. OTA VSĖHЬ BĖZAKONI EGO. SLAVA OCU I SINU. I DU[HU] S(VE)TU.

℣ SUPROTЬ LJUBODEÍSTVU PSALAMЬ. ℟

POMILUI ME BOŽE PO VĖLICĖ MILOSTI TVOEI I PO MNOGIMЬ ŠĆEDROTAMЬ TVOIMЬ. OCĖSTI BĖZ AKONIE MOE. NAIPAČE OMII ME OD BĖZAKONIJA MOEGO. I OD GRĖHA MOEGO OČISTI MĖ. JAKO BĖZAKONIE MOE AZЬ ZNAJU I GR(Ė)HЬ MOI PROTIVU MNĖ ESTЬ VINU. TĖBE EDINOMU SAGRĖŠIHЬ. I ZLO PRED TOBOJU STVORIHЬ. DA OPRA VDAEŠI SE V SLOVĖSEHЬ SVOIHЬ. I PREPRIŠI VNĖGDA SUDITI SE SĖ BO V BĖZAKONII ZAČETЬ ESAMЬ. I V GRĖSĖHЬ RODI ME MATI MOJA SĖ BO ISTINU VZЬLJUBILЬ ESI. BĖZVESTNA I TAINA PRĖMUDROS TI TVOEE JAVIL MI ESI. OKROPIŠI MĖ G(OSPOD)I OSOPOMЬ I OCĖŠĆU SE. OMIE ŠI MĖ I PAČE SNĖGA OBĖLJU SE. SLUHU MOEMU DASI RADOSTЬ I VES ELIE. I VZRADUJUT SE KOSTI SMĖRENIÉ. OTVRATI LICE TVOE OT GRE HЬ MOIHЬ. I VSA BĖZAKONIJA MOJA OCESTI. SR(D)CĖ ČISTO SAZII VA M NĖ BOŽE. I DUHЬ PRAVI OBNOVI VA UTROBI MOEI. NĖ OTVRZI MĖ OT LI CA TVOEGO. I DUHA SVETAGO TVOEGO NĖ OTIMI OT MENĖ. VZDAI MI RADOSTЬ SPASENIJA TVOEGO. I DUHOMЬ VLADIČNIMЬ UTVRDI ME. NAUČU BĖZAKONIE PUTEMЬ TVOIMЬ. I NEČISTIVI K TĖBE OBRATET SĖ. IZBAVI MĖ OT KRVЬ B(OŽE: B(OŽ)E SPASĖNIJA MOEGO. I VZRADUET SE JAZIK MOI O PRAVDĖ TVOEI. GOSPODI USTNĖ MOI OTVRZAEŠI. I USTA MOJA VZVĖSTĖTЬ HV(A)LU TVOJU. JAKO AŠĆE BI VSHOTĖLЬ ŽRTVI DA L BIM. UBO I OLOKAVTOMAT NE BLAGOVOLIŠI. ŽRTVA BOGU DUHЬ SK RUŠEN SR(D)CA SKRUŠENA I SMĖRENA BOGЬ NE UNIČIŽITЬ. UBLAŽI GOSPO DI BLAGOVOLENIEMЬ TVOIMЬ SIÓNЬ. DA SAZIJUT SE STENI ERUSOL IMSKIE. TAGDA BLAGOVOLIŠI ŽRTVU PRAVDI VZNOŠENIJA I OL OKAVTOMATЬ TOGDA VZLOŽETЬ NA OLTAR TVOI TELCĖ. SLA VA OCU I SINU I DUHU SVETU. JAKOŽE BĖ ISKONI I NINĖ I VSAGDA

Digitized by Google

ꙗ SUPROTЬ VSAKOI PROTIVNOSTI PSALAMЬ VELIE DOBARЬ ѩ

ŽIVĖI V POMOĆI VIŠNAGO. KROVĖ BOGA NĖBĖSK
AGO VDVORIT SE. RĖĆETЬ G(OSPODE)VĖ Z(A)STUPNIK
MOI ESI TI. I PRIBIŽIŠĆE MOE BOGЬ MOI UFAJU NA NЬ. JAKO
TA IZBAVI ME OT SĖTI LOVĖĆIHЬ. I SLOVĖSE MET
ĖŽNAGO. PLEĆIMA SVOIMA OSENI TE. I POD KRILĖ
EGO VZNADĖEŠI SE. ŠĆITOMЬ OBIDĖT TE ISTINA EGO
I NE UBOIŠI SE ODЬ STRAHA NOĆNAGO. OT STRELI LĖTE
ĆEE VA DNE. OT VĖĆI VA TMĖ. P(R)EHODĖĆEI OT SRETĖNIJA DĖMUNA POL
UDANNAGO. PADUTЬ OD STRANI TVOEE TISUĆE. I TMA O DĖSNOJU
TVOJU K TĖBI ŽE NE PRISTUPITЬ OBAČĖ OČIMA SVOIMA SMOTRIŠI.
I VZDANIE GRĖŠNIKOMЬ UZRIŠI. JAKO TI ESI G(OSPOD)I UPFANIE MOE VIŠNAGO. PO
LOŽILЬ ESI PRIBIŽIŠĆE TVOE. NE PRIDETЬ K TEBĖ ZLO I RANA. NE PRIS
TUPIT K TELESI TVOEMU. JAKO ANJELOMЬ SVOIMЬ ZAPOVEDE O TE
BĖ HRANITI TE VA VSEHЬ PUTEHЬ TVOIHЬ. NA RUKAHЬ VAZMUT TE
DA NE PRITAKNEŠI O KAMENЬ NOGI TVOEE. NA ASPIDU I BASILISKЬ NASTU
PIŠI POPEREŠI LAVA I ZMIJA. JAKO NA ME UFA IZBAVLJU I POKRIJU I JAKO
POZNA IME MOE. VZOVETЬ KA MNE I AZ USLIŠU I. Š NIMЬ ESAM V SKRBI IZ
MU I PROSLAVLJU I. V DLGOTU DNI ISPLNU I I JAVLJU EMU SPASE.
NIE MOE. SLAVA OCU I SINU I DUHU S(VE)TU. JAKOŽE BE ISKONI I NINE I V
SAGDA I VA VEKI VEKOMЬ. AMENЬ

ꙗ IMANЬ S VE T I HЬ DOKTORI AMBROZIJA I AVGUSTINA ѩ

TEBĖ B(OŽ)E. HVALIMЬ. TĖBE G(OSPOD)A ISPOVĖDAEMЬ
TĖBĖ PREVĖČNOMU BOGU OCU VSA ZEMLA K
LANAET SE. TĖBE VSI ANJELI. TĖBĖ NĖBESA. I
VSA VLADIČASTVIJA. TĖBĖ HEROFIM I ŠERAFIMЬ
NĖPRESTANNIMЬ GL(A)S(O)MЬ VAPIJUTЬ G(LAGO)LJUĆE. S(VE)TЬ
[S(VE)TЬ
S(VE)TЬ G(OSPOD)Ь BOGЬ. SABAOTЬ. PLNA SUTЬ NEBĖSA I ZEM
LA. VĖLIČASTVIJA SLAVI TVOEE. TĖBE PRESLAVNI. AP(OST)LSKI
LIKЬ. TĖBE PREHVALNOE PR(O)R(O)Č(A)SKOE. PROPOVĖDANIE. TEBĖ MUČENIČ
ASKAJA PRAVOSVĖTLAJA. VOINSTVIJA SLAVETЬ. TĖBĖ PO V
SOI VSILENĖI. SVETAJA CREK(A)VЬ ISPOVĖDAETЬ OCA BĖZЬ NAČĖ
LNAGO VĖLIČASTVIJA. POKLANANIE TVOE H(RIST)E ISTINNOE I EDINOČĖ
DAGO SINA. I SVĖTAGO UBO. PARAKLITA DUHA. TI CESARЬ SLA
VANЬ ESI H(RIST)E. TI OCU PREVĖČANЬ ESI SINЬ. TI VA IZBAVLENIE P
RIVĖL

Digitized by Google

RIVĖLЬ ESI ČLOVĖKA. NEPORUČANЬ PO ČASNĖ DĖVI VA UTROBĖ. TI
POBĖDI SEMRTNIE UZI. OTVRZE VERUJUĆIMЬ VIDĖ CESARASTVIJA NĖ
BESKAJA. TI O DĖSNOJU BOGA SĖDEĆЬ V SLAVĖ OTČI. SUDITĖLЬ
UBO BITI. VERUEŠI SĖ GRĖDUČЬ. TĖBĖ SE UBO MOLIMЬ TVOIMЬ RABOMЬ
POMOZI. EŽE ČASTNOJU KRVIJU IZBAVI. VĖČNĖI UBO SLAVE STVORI NI
SA S(VE)TIMI TVOIMI PRIČESTITI SE. SPASI G(OSPOD)I LJUDI SVOE. I BL
AGOSLOVI DOSTOJANIE SVOE. UPASI E. I VAZMI E DO VĖKA. NA KIŽ
DO DANЬ BLAGOSLOVIM TE. I VSHVALIMЬ IME TVOE VA VĖKI I VA V
ĖKЬ VĖKA. SPODOBI G(OSPOD)I SI DANЬ BĖZ GRĖHA SHRANITI NASЬ. POMIL
UI NASЬ GOSPODI. POMILUI NASЬ. BUDI G(OSPOD)I MILOSTЬ TVOJA NA NASЬ
JAKOŽE I MI UPFAHOMЬ NA TE. NA TĖ GOSPODI MI UPFAHOMЬ. DA NE POST
IDIMO SE VA VĖKI. AMENЬ

POČINE PRISTUPЬ K OLTARU

VNIDU K OLTARU BOŽIJU. I K BOGU VESELEĆEMU JU
NOST MOJU. SUDI MI BOŽE I RASSUDI PRU MOJU
OT JAZIKA NEPREPODOBNA I OT ČLOVEKA NEPRAVADNA
I LASTIVA IZBAVI ME. JAKO TI ESI BOŽE KREPOST MOJA
VSKUJU OTRINU ME I VSKUJU SETUE HOJU. EGDA STUŽAE
T MI NEPRIJATEL. POŠLI S(VĖ)TЬ TVOI I ISTINU TVOJU
TA ME NASTAVISTA I VAVEDOSTA ME V GORU SVETUJU TVOJU I V
SELA TVOJA. I VNIDU K OLTARU BOŽIJU I K B(OG)U VESELEĆEMU JUNOST MOJU
ISPOVEM SE TEBĖ V GUSLEHЬ BOŽE BOŽE MOI. VSKUJU PRISKRBNA ESI
DUŠE MOJA I VSKUJU SMUČAEŠI ME. UFAI NA BOGA JAKO ISPOVEM SE EMU
SPASENIE LICU MOEMU I BOGЬ MOI. SLAVA OCU I SINU I D(U)HU SVETU
JAKOŽE BĖ ISKONI I NINE I VSAGDA I VA VEKI VEKOMЬ. AMENЬ.

POČINE ISPOVĖDЬ OPĆINSKA

ISPOVEDAM SE BOGU OCU VSEMOGUĆEMU I BLA
ŽENOI MARII VAZDA D(Ė)VI I VSIM SVETIMЬ I T
EBI OTČE DUHOVNI NA BOŽEMЬ MĖSTI. ISPOVĖDAMЬ VSE
MOE GREHI MALE I VELIKE KE SAM UČINIL V SUPERBII
SLOVOMЬ ALI DELOM ZANE DIMЬ. MOI GRIHЬ. MOI VEL
KI GREHI. ZATO MOLIM GOSPODINA BOGA I BLAŽENU DEV
U MARIJU I VSE BOŽE S(VE)TE I S(VE)TICE. I VASЬ OTČE DUHOVNI DA I VI M[O]LITE
B(OG)A ZA ME

ODRĖŠENIE

MILOSTIVЬ VAMЬ BUDI VSEMOGUĆI BOGЬ VA VSIHЬ GRISIHЬ
VAŠEHЬ I PRIVEDI VASЬ G(OSPODI)NЬ B(OG)Ь V ŽIVOTЬ VĖČNI. AMENЬ

Digitized by Google

VAODANIE I OTREŠENIE OTPUŠĆENIE VSEHЬ GREHO VЬ NAŠIHЬ I VAŠIHЬ DA PODAST NAMЬ VSEMOG UČI I MILOSTIVI GOSPODIN BOGЬ AMENЬ. B(OŽ)E TI OBRAĆ ŽIVIŠI NI I LJUDI TVOI VZVESEL(E)T SE O TĖBE. JAVI NAM G(OSPOD)I MILOSTЬ TVOJU. I SPASENIE TVOE DAI NAMЬ. GOSPODI USLIŠI MOLITAVЬ MOJU. I VAPAI MOI K TE BĖ DA PRIDETЬ G(OSPOD)Ь S VAMI. I Z DUHOMЬ TVOIMЬ.

ŠEKVĖNCIIA D·Ė VI MARIE

SSPASI KRALICE MATI PREMILOSTIVA ŽIVOTĖ SLATKOSTI UFANIE NAŠE SPASI. K TEBĖ VA PIEMO STRANNICI SINOVE EUŽINI. K TEBĖ VZDIŠEMO TUŽEĆE I PLAČUĆE V SEMЬ SLZNOM DOLĖ. NINE UBO OTVETNICE NAŠA DĖVO MARIE ONI TVOI. MILOSTI VI OČI K NAM OBRATI. I(SU)SA BLAGOSLOVLENI PLODЬ ČREVA TVOEGO. NAMЬ PO SEMЬ IZAŠASTVI MILOSTIVA POKAŽI O MILOSTIVA. O PREM(I)LOSTIVA. O SLATKA DĖVO MARIE. SPODOBI ME SLAVITI TĖ DEVO PRESVETAJA. I PODAI MNĖ SILU PROTIVU NEPRIJATELEMЬ MOIMЬ. AMENЬ.

ĖVA NJ·Ė I.I. OT IVANA

ISKONI BĖ SLOVO. I SLOVO BĖ U BOGA. I B(OG)Ь BĖ. SĖ BĖ ISKONI U B(OG)A. VSA TĖMЬ BĖŠE. I BĖZ NEGO ŽE NIČTOŽE BISTЬ. EŽE BISTЬ V TOMЬ ŽIVOTЬ BĖ. I ŽIVOTЬ BĖ SVĖTЬ ČLOVĖKOMЬ. I SVĖTЬ EGO VA TME SVATIT SE. I TMA EGO NĖ OB'ĖTЬ. BISTЬ ČLOVĖKЬ POSLANЬ ODЬ BOGA. EMUŽE BĖ IMĖ IVANЬ. SA PRIDE V SVĖDETĖLSTVO. DA SVĖDĖTELSTVUET O S(VĖ)TĖ. DA VSI VERU IMUTЬ IMЬ. NĖ BĖ TA SVĖTЬ. NA DA SVĖDETĖLSTVUETЬ O SVETĖ. BĖ SVĖTЬ ISTINNI. IŽE PROSVĖĆAETЬ VSAKOGO ČLOVĖKA. GRĖDUĆAGO V MIRЬ SA. V MIRĖ BĖ. I MIRЬ TĖMЬ BISTЬ. I MIRЬ EGO NE POZNA. V SVOJA PRIDE I SVOI EGO NE PRIJAŠE. NA ELIKO ŽE IHЬ PRIĖTЬ. DASTЬ IMI OBLASTЬ. ČEDOMЬ BOŽIMЬ BITI. VERUJUĆIMЬ VA IME EGO. IŽE NI OT KRVI. NI OT PLTI PLTAISKIE. NI OT POHOTI MUŽAISKIE. NA ODЬ BOGA RODIŠE SE. I SLOVO. PLTЬ BISTЬ. I VSĖLI SE V NASЬ. I VIDEHOMЬ SLAVU EGO. SLAVU JAKO EDINOČĖDAGO OTЬ OCA. I(S)PLNЬ BLAGODĖTI I ISTINI. SLAVA TĖBI GOSPODI.

Digitized by Google

POČINE SIMBOLЪ DVANADESTЁ APOSTOLOVЪ

PETARЪ

VERUJU V BOGA OCA VSEMOG UĆAGO. TVORCA NEBU I ZEMLI

ANDREJЪ

I VA ISUKRSTA SINA EGO EDINOGO GOSPODA NA ŠEGO

JAKOVL VELI

IŽE POČETЪ ESTЪ OTЪ DUHA S(VE)TA ROENЬ IZЪ MARIE DĖVI

IVANЪ

MUČEN PRI PUTANSC ĖEMЬ PILATĖ RASPE TЪ MRTAVЬ I POGREBNЬ BISTЪ

TOMA

SNIDE V AD. I V TRE TI DANЬ VSKRSE OT M[R]TVIHЬ

JAKOVЪ MALI

VZIDE NA NEBĖSA I S EDITЪ O DESNOJU BOGA O TCA VSEMOGUĆAGO

FILIPЬ

I OT TUDU PAKI HOĆE TЬ PRITI SUDITI ŽIVIM I MRTVIMЬ

BARTOLOMĖJ

VERUJU DUHA SVETO GA SVETU CRIKAVЬ KATULIČASKU

MATEJ

SVĖTIHЬ OPĆINU.

SIMUNЬ

OTPUŠĆENIE. GRĖH OVЬ.

TADEJ

PLTI VSKREŠENIE

MATIJA.

V ŽIVOTЬ VĖČNI AMENЬ

Digitized by Google

K OBĖDU BLAGOSLOVЬ RECI

BLAGOS✠LOVI TE BOGЬ. ČA E PREDLOŽENO I ČA S E PRĖDLOŽI SLOVOM BOŽJIM. BUDI BLAGOSL OVLENO. VA IME O✠CA. I SI✠NA. DU✠HA SVETA. AMENЬ. BLAGOSLOVЬ K VĖČERĖ

BLAGOSLO✠VI TE BOGЬ K VEČĖRE ŽIVOTE R(E)CI NA MЬ H(RIST)E PRIDITE. VA IME OT✠CA I. SI✠NA I DU✠HA S(VE)TA. AMENЬ.

KADA SE V JUTRO STAE BLAGOSLOVЬ

MIR G(OSPODI)NA NAŠEGO I(SU)SA H(RIST)A I KRĖPOSTЬ MUKI NĖGOVE. ZLAMENI S(VETO)GA KRI✠ŽA. SAVKUPNO BLAŽENE DĖVI MATERE MARIE. ZAŠĆIĆENIE VSIHЬ ANJELOVЬ. BLAGOSLOV VSIHЬ S(VE)TIHЬ. I OŠĆE POMOĆ VSIHЬ BOŽIHЬ I ZLAMEN'I SPASITELA NAŠEGO NA KRIŽI I(SU)SЬ NAZA✠RANINЬ.✠C(ĖSA)RЬ.✠IJUDEISKI. BUDI VESELI DANA SЬ MEJU MANU I VSIHЬ NEPRIJATĖLЬ MOIHЬ VIDIMIH I NEVIDIMIHЬ. I SPRO TU VSAKIHЬ NAPASTЬ TĖLA I DUŠE. VA VSAKO VRIME I MESTI AMENЬ.

M[O]LITVU OVU KI BUDE GOV(O)RI LЬ Z DIVICIONOMЬ VS(A)KI DANЬ KOLIKO KO LI LET JU BUDE GOV(O)RIL TOLIKO D(A)NЬ PRVO SMRTI SVOE UZRI SEBI NA POM(O)Ć D(E)VU MARIJU I USLIŠI GA.

MARIJA OD ANJ(E)LA GABRIELA POZDRAVL(E)NA. PLN A VSE M(I)L(O)STI DRUŽB(E)NICA B(O)ŽIJA MATI IS(U)H(RSTO)VA KRAL(I)CE NEB(E)SKA. GOSPOE S(VE)TA ZVEZDO MORSKA. SL(A)VA S(VE)TIHЬ RADOSTЬ SVRŠ'NIHЬ H(RST)JANЬ. ČASTЬ ŽENAMЬ. V(E)SE LIE MLAD(Ė)NCĖMЬ. NEVĖSTA B(OG)A OCA KOMORA D(U)HA S(VE)T(A)GO CVETЬ D(Ė)VAMЬ I VD(O)VICAMЬ. UFANIE GR(Ė)ŠNIKOMЬ ISTOČN IKЬ M(I)L(O)SRDIJA. PUTЬ SP(A)S(E)NIJA. SL(A)VA N(E)B(E)SKA VR(A)TA RAISKA. T(E)BI MI LA I PR(Ė)TIHA PREDAEM D(U)ŠU MOJU I T(Ė)LO MOE. I D(U)ŠE RODIT(E)LЬ MOIHЬ. I DU ŠE BR(A)TIE I SESTARЬ MOIHЬ. I D(U)ŠE VSEHЬ DOBROTV(O)R(A)CЬ MOIHЬ. I D(U)ŠE VS(Ė)H V(Ė)RNIHЬ HR(ST)JANЬ. AMENЬ.

OVU M(O)LITVU NIŽE PIS(A)NU ESTЬ UČINJLЬ P(A)PA ŠIKSTЬ ČETRTI I ESTЬ PR(Ė)SUDILЬ I DALЬ VSIMЬ KI GODI JU REČĖ SKRUŠ(E)NIMЬ I UMILENIMЬ SRD CĖMЬ I KOLIKO KOLIKRAT JU R(E)ČE IMA PROŠČENJA 12 TISUĆA LĖTЬ ČTI UMILENO.

Digitized by Google

ZDRAVA BUDI D(Ė)VO M(A)RIE. MAJKO B(O)ŽIJA KRALICE N(E)B(E)SKA VR(A)TA RAI SKA GOSPOE S(VE)TA. NAVLASTITA I ČISTA TI ESI D(Ė)VA. TI ESI ZAČELA IS(U)H(RIST)A BEZЬ GR(Ė)HA. TI RODILA ESI STVORIT(E)LA I SЬ PASIT(E)LA VSEGA SV(Ė)TA. V KOMЬ JA NIMAM NI EDNE SUMNĖ. IZB(A)VI MĖ MOLIM TE ODЬ VS(A)KOGA ZLA I MOLI Z(A) ME GR(Ė)ŠNIKA. AMENЬ. TOMU R[E]CI. 5. OČEN(A)ŠI I .7. ZDR(A)VIHЬ MARII.

štampani v běne
tcihь po andr
ei torežani
iz ažu
lě
1 5 2 7

Impressum Venetiis
per Andream de Tor
resanis de Asula.
M. D. XXVII.

Digitized by Google

Digitized by Google

1-2-86
252-6797

POGOVOR

HRVATSKE POČETNICE DO NARODNOGA PREPORODA

Već je Konstantin Ćiril, u osvitu slavenske prosvjete, 863. godine, kad je krenuo u misiju među Slavene u Moravskoj, sastavio pismo kojim je želio i htio prosvijetliti ne samo posvećenike oltara, nego sve ljude koji su prihvatili kršćanstvo kao novu životnu vrednotu. Napuštanje poganstva moralo bi, prema Ćirilu, biti izlazak iz mraka neznanja, a to se postiže poznavanjem pisma. Od Konstantina Ćirila potječu nazivi glagoljskih slova. U strogom poretku kako ih je trebalo pamtiti po imenu glagoljska slova govore o nužnosti poznavanja pisma: *az buky vjedje glagoljǫ: dobro jest živjeti ȝelo zemlji* . . . tj. ja koji znam pismena znam da je dobro (tj. časno, dostojno) živjeti na zemlji, itd.

Cjelokupno nastojanje Ćirila i njegova brata Metodija sastojalo se u tome da — uz latinski i grčki jezik — slavenski jezik i narod (a tada *językъ* znači i *jezik* i *narod*) bude ona snaga koja će konsolidirati uzdrmanu i raskoljenu Evropu. Misao o prosvjećivanju u obojice Braće ide ne samo u dubinu, nego i u širinu. Poznavanje pisma smatrali su važnim civilizacijskim čimbenikom u budućem životu Slavena: ne samo knezova, monaha, popova, nego i ostalih slobodnih ljudi, a na slobodu su svi pozvani. Ni Ćiril, naravno, kao ni njegov brat Metodije, nisu tada s takvim revolucionarnim nastojanjem mogli uspjeti. Progon učenika koji je uslijedio nakon Metodijeve smrti 885. nije uništio ni ugasio najrevolucionarniju misao evropskoga srednjovjekovlja, jer su raspršeni učenici nastavili djelo svoga Učitelja u Bugarskoj, Makedoniji i Hrvatskoj, a zatim po cijelom Balkanu i Rusiji.

U učenju Ćirilove azbuke, glagoljice, a zatim i ćirilice koja je nastala ugledanjem na grčko uncijalno pismo, ali je idejni otisak Ćirilova pisma ostao prisutan i u njoj, učenici su se, u kasnijim stoljećima, u mnemotehničkim formulama ipak više oslanjali na religijsku pouku nego na prosvjetiteljsku poruku slavenskog Učitelja. Nastavljači djela slavenske Braće sastavili su drugačiju mnemotehničku formulu, u stihu, opširniju i opsežniju od Ćirilove:

Azъ slovomъ simъ — molju se Bogu,
Bože vseja tvari i zižditelju,
Vidimyimъ i nevidimyimъ, itd.

Učenje pisma vezano je već ideologizacijom: pismo postaje i u slavenskom svijetu, sve više, blago ljubomorno čuvano i skrivano u rukama čuvara istinâ. Pismo prestaje biti kulturna tečevina, a postaje kultna tajna, namijenjena prosvijećenima, manjini.

U našim krajevima već od 11. stoljeća proces utvrđivanja pisma ima svoju naročitu sudbinu: ćirilica je potisnula glagoljicu i pokrila ne samo istočni dio slavenskoga

Digitized by Google

svijeta, nego i Makedoniju, Zetu, Bosnu. Glagoljica se konačno utvrdila jedino u Hrvatskoj, i to pretežno na njezinim rubovima, gdje se slavenski svijet dodiruje s romanskom ekumenom. Ne treba zaboraviti da je u glagoljaškoj sredini poznavanje ćirilskoga pisma, i to ne samo čitanja nego i pisanja, činjenica koja se odražava i kasnije, kad glagoljaši tiskaju svoja djela. Otvorenost glagoljaša neobična je i čudesna pojava u tadašnjoj evropskoj kulturi, jednako zapadnoj kao i istočnoj.

Ne znamo kako se kroz duboki srednji vijek odvijao proces učenja glagoljskoga pisma. Dok je u bogatijim gradskim sredinama, u katedralnim školama, naobrazbu mogao dobiti i onaj koji se nije namjeravao posvetiti kleričkom staležu, u siromašnijim glagoljaškim seoskim kaptolima učenje pisma bilo je vjerojatno ograničeno na žakne, buduće popove glagoljaše. Tek po siromašnim ostacima i tragovima možemo pretpostaviti gdje su postojala školska glagoljaška središta: Zadar, Vinodol, Rijeka, Vrbnik, Roč, Beram, i — naravno — samostani: najprije benediktinski, a kasnije pavlinski i franjevački trećoredski. Kako su đaci, žakni učili, možemo pretpostaviti po prvim tiskanim početnicama, jer nam rukopisne stare početnice nisu sačuvane. Uostalom, takve se knjige brzo i lako troše, i tada, kao i danas. Glagoljske, kao i ćirilske početnice nazivane su azbukvicama, odnosno bukvarima, prema nazivu prvih slova slavenske azbuke: azъ, buky, vědě, itd.

Prva hrvatska početnica tiskana je u Veneciji 1527. godine glagoljskim slovima, u oficini Andrije Torresanija. Da li je bilo i ranije sličnih izdanja, bez sačuvanih tekstova i sigurnih naznaka teško je tvrditi. Ipak: postojao je običaj da tiskare, prije velikih i značajnijih tekstova, izdaju pokusne listove, odnosno table sa slovima. Takvi su istisci služili dvjema svrhama: da se vidi kakve su grafičke mogućnosti oficine, ali i da budu udžbenici za čitanje. Možda tako treba shvatiti usklik žakna Jurja iz Roča godine 1482. »štampa naša gori gre!« Ono što je bilo slabašno, i tek u počecima — »gori gre«, napreduje, raste. Andrija Torresani (potpisivao se i kao de Thoresanis) štampao je već 1493. glagoljski brevijar. Da li je njegovu sjajno izvedenu inkunabulu pratio kakav *Introductorium* teško je reći, kao što je teško objasniti što je potaklo staroga mletačkog tiskara da pred sam kraj svoga života izda sjajnu knjižicu, našu najljepšu staru početnicu, kojom i započinje povijest naših početnica i koju ponovno izvodimo na svjetlo dana, u pretisku.

Andrija Torresani (1451—1529) rođen je u mjestu Asola, u Lombardiji. Bio je već u mladosti privučen u središte nove umjetnosti, tiskarstva, u Veneciju, gdje je radio u oficini N. Jensona (u kojoj je radio i Grgur Dalmatin, poznat i kao Grgur Kraljić, Grgur Senjanin), te je od Jensona i kupio oficinu 1479. Kad je udao svoju kćer za Alda Manuzija, njihovo ranije prijateljstvo svezano je i srodstvom (neke su knjige potpisali: In aedibus Aldi et Andreae Asulani Soceri). Nakon Aldove smrti (1515) Torresani je sjajnu tradiciju svoga zeta ne samo očuvao, nego i produžio i učvrstio. U njegovoj je kući neko vrijeme boravio, kao gost, Erazmo Rotterdamski, diveći se skromnosti življenja velikog majstora, te je taj boravak opisao u svojim

Digitized by Google

Colloquia. Torresani je osim djela na latinskom jeziku i pismu izdao i Aristotelova djela, a prvi je izdao i Platona, u prijevodu Marsilija Ficina (1491). Ovo je izdanje posjedovao i Marko Marulić, te je tu — nesumnjivo dragu knjigu — na samrti ostavio dragom prijatelju, Tomi Nigeru, biskupu skradinskomu.

Andrija Torresani izdao je već 1479. jedan latinski brevijar, djelo vrlo značajno u povijesti tiskarstva; izdajući 1493. glagoljski brevijar[1] on je smatrao da izdaje djelo koje je poteklo — bar po pismu i biblijskom tekstu — od svetoga Jeronima, a koji je bio uzorom humanistima, i kojega su djelo, značaj i jezik humanisti cijenili i poštovali. Izdajući 1527. ponovno jednu glagoljsku knjigu, našu *Početnicu*, on je potvrdio svoje poštovanje prema crkvenom učitelju koji je među Hrvatima u Dalmaciji i u Mlecima bio posebice čašćen i štovan[2].

Hrvatskoglagoljska *Početnica* iz 1527. raskošno je izdanje: tiskana je u uglednom kvart formatu, na 6 listova (11 tiskanih stranica); na stranici je prosječno 35 redaka, osim na prvoj stranici na kojoj se smjestilo 30 redaka. Prva stranica zatvorena je krasnim renesansnim okvirom. Na dnu stranice je prikaz onovremene školske prakse: pred učiteljem koji sjedi za pultom (desno) i upraviteljem škole koji stoji i promatra (lijevo), pred đacima koji su izgleda sasvim nezainteresirani onim što se dešava (znači: sasvim običan slučaj) korepetitor »po goloj« tuče bičem nekog nesretnika! Cijela je knjiga bogato ilustrirana drvorezima: 20 drvoreza otvara nove odjeljke u knjizi, a na devetoj stranici dolaze slike dvanaestorice apostola, poprilično izmiješanih, te njihove ikonografske označnice ne odgovaraju mjestu na kojem su smješteni, odnosno riječima Simbola, koje su, prema predaji prvi put izgovorili. Na posljednjem listu, u impresumu je Torresanijev tiskarski znak: kula (*torre*) s kruništem, flankirana inicijalima A.T. *Početnica* ima dva osnovna tipa slova: manja kojima je pisan tekst, i veća inicijalna, otisnuta crvenom bojom. Osim toga postoje i veliki inicijali: sedam ih je glagoljskih: V, Ž, Z, I, O, T, H, i šest latiničkih: B, M, N, P, R, S. Mala slova visoka su pola cicera, veća slova dosežu otprilike visinu 1 cicera, inicijali su visoki 2 cicera.

Sadržaj prve hrvatske glagoljske početnice sličan je onovremenim početnicama, tzv. *psaltirima*, ili *paternoster-abecedarima*. Nakon pobožnog zaziva dolaze glagoljska slova u uobičajenom poretku. Slova nisu imenovana. Ispod njih je tablica za sricanje slogova: svaki suglasnik popraćen je samoglasnicima (to se zvalo *srok*). Čak i slova *ě* i *ь* čine slog, što znači da je tekst u dobroj glagoljaškoj tradiciji, vjerojatno s nekoga vrlo starog predloška. Učitelj je takvu tablu za sricanje nacrtao i uvećao, te su đaci »bubali«: *ba, be, bi, bo, bu* . . . ono što je učitelj na ploči pokazivao.

[1] Treba se potsjetiti danas eksplicita te naše inkunabule: »Svršenie brviêli hrvackih Stampani vь Benecihь po meštrě Andrěe Torižaně iz Ažulě. Koreženi po pre Blaži Baromići kanon(ı)gi crikve senьske. Na dni 13. miseca marča 1493.«

[2] Hrvatskoglagoljski *Brevijar* koji je priredio Nikola Brozić 1561. tiskan je i opet kod Torresanijevih, »Apud filios Gio. Francisci Turresani«, to jest kod Andrijinih unuka.

Digitized by Google

Takav je bio prvi korak k poznavanju slova. Kad su đaci upoznali slova, te kad su ih lako prepoznavali, krenulo bi se korak dalje: od poznatoga k nepoznatome. Poznato — to su bile uobičajene molitve: Očenaš i Zdrava Marija. Znajući molitve napamet, đaci su ih prepoznavali u pismu. Na prvoj stranici su se, vjerojatno, najduže zadržavali, jer je od dobroga poznavanja slova ovisio daljnji uspjeh nastave.

Poznavanje pisma nije još značilo njegovo svladavanje. Čitanje nije išlo paralelno s pisanjem, te su mnogi naučili čitati, ali ne i pisati. Na slijedećim stranicama naše *Početnice* nalaze se tekstovi koji su bili karakteristični za obimnije »introduktorije«, tzv. psaltire, odnosno psalteriće, kako ih zove npr. Rafael Levaković. Takav tip početnice sadrži pet psalama Davidovih, kako se pjevaju na večernjama: poimence to su psalmi 109, 110, 111, 112, 113 staroga brojenja, a zatim slijedi *Veličit* i *Pjesan Simeona starca.* Slijede opet psalmi: *Iz glubin* (129) i Davidov pokornički psalam (50) koji je u našoj *Početnici* označen kao: *Suprot ljubodejstvu psalam.* Uz još nekoliko psalama, molitava, uz početak Ivanova Evanđelja i uz tzv. Apostolski simbol dolaze na kraju i neke molitve koje nam izgledaju apokrifnima.

Jezik *Početnice* je tradirani staroslavenski jezik hrvatske redakcije, osim molitava na posljednjim stranicama koje su se molile u pučkijem jeziku, jer im je i povod drugačiji: to su molitve uz objed, odnosno molitve osobne pobožnosti. Tko je bio priređivač ovoga izdanja, teško je nešto određenije tvrditi. A. Šimčik, koji je prvi nešto opširnije o knjižici pisao, izrazio je uvjerenje da je djelo »izdao koji pop glagoljaš iz senjske biskupije, koji je sam privatno vodio kakvu osnovnu školu«, a P. Kolendić proširuje prostor s kojega treba tražiti priređivača ove knjige: to je »sigurno neko svešteno lice iz krčke ili senjske dijeceze«[3]. Ako je ova *Početnica* prethodnica nekom većem knjižnom pothvatu, onda je to sigurno glagoljskom *Misalu,* koji je 1528. priredio Pavao Modrušanin, »reda serafika svętago Frančiska konventovali«, a koji su izdali mletački tiskari F. Bindoni i M. Pasini. Možda su ova dvojica tiskara surađivala s Torresanijem. Ako je postojala nekakva suradnja, onda Pavlu Modrušaninu (ili nekom njegovom suradniku?) treba pripisati i ovu našu *Početnicu.*

Oko ove naše *Početnice* bio se razvio živ interes kad je lajpciški antikvar Karl W. Hiersemann ponudio po vrlo visokoj cijeni jedan primjerak ovoga rijetkog izdanja, kao tobože jedini sačuvani egzemplar ove stare hrvatske tiskovine (»Der Druck ist selten und unbekannt. Er ist von keiner der zuständigen Bibliographien beschreiben worden. Niemals ist bisher ein Exemplar im Handel aufgetaucht«). Naša je javnost tada odbila ponudu, gotovo uvriježena navodima njemačkog trgovca, a valjda je i cijena bila zaista visoka[4]. Srećom, na nagovor P. Kolendića 1933. Hiersemann je

[3] Antun Šimčik, *Najstarija hrvatska početnica štampana g. 1527,* »Hrvatska revija«, Zagreb 1933, 375—6, Petar Kolendić, *Najstariji naš bukvar,* »Južni pregled«, Skoplje 1934, 198—201.

[4] ». . . cijena, označena u katalogu, ne odgovara tako visokoj novčanoj vrijednosti. U katalogu se ističe da je to znatan spomenik starohrvatskog jezika. No mi imamo kud i kamo većih i znatnijih starijih spomenika našega jezika nego što je ovaj sa šest listova iz godine 1527« pisao je u Obzoru 1933. (broj 162) Ivan Esih.

Digitized by Google

izdao krasno faksimilirano izdanje u 25 primjeraka. Kud je original dospio, nije poznato.

Petar Kolendić opisao je našu *Početnicu* (*Bukvar*)[5] te je nabrojio čak sedam primjeraka ove rijetke knjige, od kojih su neki nepotpuni, te su zaveli dotadašnje bibliografe i istraživače. Naša je *Početnica* u nekojim bibliografskim opisima pogrešno uvrštena među ćirilička izdanja. Poistovjećivala se i s *Bukvarom* Šimuna Kožičića, koji do tada nije bio poznat, pa ni opisan. Petar Kolendić je čak tvrdio da Kožičić nije izdao nikakvu sličnu knjigu. To se, međutim, nije pokazalo točnim.

Šimun Kožičić Benja (oko 1460—1536), biskup modruški i upravitelj senjske biskupije, osnovao je glagoljsku tiskaru u Rijeci 1530. godine, u kojoj je tiskao pet knjiga: *Misal hrvacki, Oficij blažemie devi Marie, Knjižice krsta, Knjižice od žitja rimskih arhijereov i cesarov* i *Psaltir*. Iako je ovu posljednju knjižicu vidio još 1912. Ivan Milčetić, o njoj se ništa pouzdanije nije znalo do 1955. kad je objavljen potpuniji Milčetićev opis Berčićeve ostavštine u Petrogradu. Prof. Vj. Štefanić je na Milčetićevu natuknicu »Psaltir« ispravno upozorio da »knjižica ima biti neki mali bukvar s molitvama, ali koje izdanje? Pomišljamo na neprovjerenu vijest da je Kožičić bio izdao i jedan bukvar na Rijeci god. 1531«[6]. Kad su stigli mikrofilmovi, Anica Nazor je izdanje potanko opisala, te ga pripisala Kožičiću, iako izdanje nema eksplicita, ali ima Kožičićev grb na posljednjem listu. Kožičićev je *Psaltir* datirala u 1530. godinu[7].

Kožičićeva početnica, odnosno *Psaltir*, kako ju je sâm nazvao, ne razlikuje se po sadržaju mnogo od Torresanijeve *Početnice*. Istina, poredak tekstova je drugačiji, a i jezik je kroatiziraniji nego u *Početnici* iz 1527. Kožičić je i liturgijske tekstove pomlađivao i približavao govornom jeziku, odnosno jeziku onovremene hrvatske književnosti. Širenje tiskane knjige, naime, išlo je pod ruku s pomlađivanjem hrvatske redakcije staroslavenskog jezika. Kožičić nije preštampao Torresanijevu *Početnicu*, a kako i jedna i druga čuvaju tradiciju starih tekstova, sigurno imaju zajednički, danas nepoznati predložak, pisani ili tiskani. Kožičićev *Psaltir* sačuvan je u jednom jedinom primjerku koji se čuva u Državnoj javnoj biblioteci »Saltykov-Ščedrin« u Lenjingradu. Izdanje je služilo kao početnica, ali i kao prethodnica važnih izdanja Kožičićeve glagoljske tiskare[8].

[5] Vidi bilješku 3.

[6] Ivan Milčetić, *Berčićeva zbirka glagoljskih rukopisa i štampanih knjiga u Lenjingradu* (priredio Vj. Štefanić), Radovi Staroslavenskog instituta 2, 1955, 93—128.

[7] Anica Nazor, *Kožičićev bukvar* »Slovo« 14, 1964, 121—128. Vidi još: Alojz Jembrih, *Najstarije hrvatske početnice*, IV ročki glagoljaški bijenale, Pula 1980, 59—67.

[8] *Psaltir*, zajedno s knjigom *Od bitja redovničkoga knjižice* (unikat), s *Knjižicama krsta* i s još dvije ćiriličke knjige, bio je u zbirci poznatog holandskog liječnika i matematičara, bibliofila Adriaana van Roomena (1561—1615), koji je u humanističkim krugovima poznatiji kao Adrianus Romanus. Čini mi se da ni *Psaltir* ni ostale knjige iz van Roomenove zbirke nisu bile u Berčićevoj ostavštini, nego

Digitized by Google

Treća početnica koja se velikim dijelom oslanja na ova naša rana glagoljska izdanja, ali se od njih i nekim specifičnostima udaljuje, potekla je iz radionice hrvatskih protestanata. Spremajući se na veliki izdavački pothvat, daleko od domovine, Stipan Konzul Istrijan je na pameti imao nešto drugačiji koncept prosvjećivanja nego njegovi prethodnici. Kao i ostali protestantski djelatnici, i on je mislio da će knjigom doći do moralnog i političkog poboljšanja svijeta. A da bi zaista do toga došlo, knjigu treba približiti svakom čovjeku, osobito djeci. Prva protestantska izdanja kao npr. Pokusni listovi (mali i veliki, glagoljski 1560, i ćirilski, 1561) tiskani su na samom početku protestantskog djelovanja, još u Tübingenu, a protestanti su takve listove izdavali i kasnije i dodavali knjigama da budu na pomoć u čitanju glagoljice i ćirilice. Mali pokusni list bio je, osim toga, ogled slova kojima raspolaže tiskara. Slova pak protestantske tiskare nadovezuju se upravo na slova iz Torresanijeve oficine. Antun Dalmatin poslao je Stipanu Konzulu iz Ljubljane — još prije nego je dospio u Njemačku da bude pri ruci Konzulu — dvije dalmatinske (vjerojatno: glagoljske) knjige i dva primjerka *Abecedara* iz Venecije. To je, dakako, mogla biti samo Torresanijeva *Početnica*[9].

Torresanijeva slova bila su uzorak prema kojemu je Stipan Konzul dao crtati, rezati i lijevati slova za protestantsku tiskaru: tekst Očenaša iz Pokusnog lista jednak je tekstu iz Torresanijeve *Početnice* (osim završetka: *Početnica:* Na izbavi nas od neprijazni; Pokusni list: da izbavi nas od zla). U *Tabli za dicu* Očenaš je drugačiji, i u glagoljskoj i u ćiriličkoj varijanti, koje se između sebe također razlikuju. U predgovoru *Novom Testamentu* Stipan Konzul je pisao: »Vi znate ošće da slova glagolska, ni ciruliska po vsuda jednako se ne pišu. Mi jesmo světom dosta razumnih i učenih, latinskim i hrvackim jazikom hrvackih pisac, tere njih prija pisanjem, gledajuć na onu staru hrvacku štampu u Brvijalih i Misalih, ova slova od dobrih umetljivih němških meštar činili izdlesti, izseći, tere izliti . . . I da to bolje ova naša slova znali budete, jesmo ciruliske i hrvacke Tablice ili Bukovnjak, to jest a, b, v, g i pročaja najprvo činili štampati, is kih svaki lahko ova slova naše nove štampe hoće moći poznati, i razuměti«.

Osim Pokusnih listova protestanti su izdali, na samom početku svoga djelovanja, glagoljicom i ćirilicom, knjižicu: *Tabla za dicu — Jedne malahne knjižice iz kih se ta mlada predraga ditca, tere priprosti ljudi z glagolskimi* (u ćiriličkom izdanju:

su drugim putem dospjele u biblioteku. Ovaj je bibliofil posjedovao uz ostalo i jedini poznati nam primjerak *Sedam salam pokornjeh kralja Davida*. Vidi o tome više: Miroslav Pantić, »*Sedam salam pokornjeh kralja Davida*« *i njihov pesnik Nikola Dimitrović*, Anali Filološkog fakulteta, Beogradski univerzitet, sv. 17, 1976, 61—97.

1976. izdan je pretisak *Psaltira* u seriji Bibliofilska izdanja Krščanske sadašnjosti, s transkripcijom Josipa Tandarića i s popratnom bilješkom Anice Nazor. O nazivu *Psaltir* pisao je Valentin Putanec, *Značenje riječi psaltir »bukvar«*, »Slovo« 29. 1979, 93—96.

[9] Franjo Bučar, *Povijest hrvatske protestantske književnosti za Reformacije*, 1910, str. 95.

Digitized by Google

s cirulskimi) *slovmi čtati, i poglaviteji, i potrebneji artikuli, ili členi ove prave stare karstijanske vere, koja svakoga čovika izveliča, lahko mogu naučiti.*

Autori glagoljske i ćirilske *Table za dicu* pred sobom imaju učenike, đake, a ne prvenstveno žakne. Ali i jedni i drugi učenici zapravo učili su jednako: na početku su velika (inicijalna) slova, zatim velika slova, pa slijede »kurentna« slova (tiskana glagoljica nije razvila posebna kurentna slova, postojala je razlika samo u veličini), na koncu su slova pod titlama. Na slijedećoj je stranici tabela sa slogovima: ba, be, bi, bo, bu itd. Na kraju, kao kod Torresanija napomena: Svršeнь srok. No, dok su đaci glagoljske *Table* vježbali izgovor čitajući imena: Adam, Abraham, Anton, Bogu itd. đaci ćirilske *Table* još su u tradiciji Azbučnih molitava: A — az bo jesam Bog, B — Bože Isuhrste, Boga živago sin, itd. U *Tablama* slijedi Deset zapovijedi, članci vjere, Očenaš, molitve prije jela i slično. Inicijali u glagoljskoj i ćirilskoj *Tabli* djelo su slikara Jakoba Sabla[10].

Torresanijeva *Početnica* još je jednom bila predložak za crtanje, odnosno rezanje glagoljskih slova, mada je taj posao nespretno i grubo izveden. Riječ je o Bohoričevoj knjizi, prvoj slovenskoj gramatici *Arcticae Horulae* (1584).[11] Tekst Očenaša neposredno je preuzet iz Torresanijeva izdanja (uz dodatak: jako tvoje cesarstvo . . .). Čak je i naslov Očenaša ostao isti: *Molitva nediljna* za latinski naziv *Oratio Dominica* (tj. Gospodnja, kako je u Pokusnom listu, 1560). Nazive glagoljskih i ćirilskih slova Bohorič je ujednačio prema mnemotehničkom postupku, koji je na liniji protestantske, ili uopće religijske ideologizacije: Az Boga vidil, glagole dobro, itd.

Protestantski izdavački pothvat nije šire i dublje zahvatio hrvatsko društvo: bio je ograničen na vrlo uski krug hrvatskih feudalaca, iskorijenjenih popova glagoljaša, i na nekolike značajnije hrvatske humaniste, koji su djelovali izvan domovine. Njemački protestanti, prvenstveno vojnici u Hrvatskoj vojnoj krajini, nisu Hrvatima nikako bili po ćudi, pa ni nova vjera nije mogla uhvatiti jačega korijena. Protestantski pokret, međutim, imao je dublje i trajnije značenje po onome što je potakao u krugovima katoličke obnove: to je svijest o jednom općerazumljivom jeziku na cjelokupnom balkanskom prostoru, ili bar na području gdje žive Hrvati, a zatim i spoznaja da se knjigom, prvenstveno katekizmima, mogu i prosvjećivati i vjerski podučavati široki narodni slojevi. Bukvare i katekizme katolička je obnova prihvatila od svojih idejnih protivnika, protestanata.

Protestantska tiskara u Urachu kraj Tübingena, konfiscirana i zapečaćena u 26 sanduka, mirovala je vrlo dugo. Nastojanjem Franje Glavinića taj je dragocjeni materijal dopremljen na Trsat. Do tiskanja knjiga na Trsatu, ili Rijeci, ipak nije

[10] I glagoljsku i ćirilsku *Tablu za dicu* izdali su Cankarjeva založba u Ljubljani i Dr Dr Rudolf Trofenik iz München, u 300 primjeraka, 1959. godine.

[11] Josip Bratulić, *Die glagolitische und die kyrillische Schrift in der Bohorič'schen Grammatik*, u zborniku: Adam Bohorič, *Articae Horulae*, II. Teil, Untersuchungen, Rudolf Trofenik, München, 1971, str. 109—121.

Digitized by Google

došlo. Čini se da u Rimu nisu imali velikog povjerenja u staroga fratra, a on za uzvrat nikako nije htio otići u Rim. Tako je protestantska tiskara, na koncu, dospjela u novoosnovanu tiskaru rimske kongregacije De propaganda fide. Glagoljaši su ovu ustanovu pisali: Sbor ot razmnoženija verv. Više se, naime, nije pisalo u tradiciii hrvatskoga glagoljaštva, nego se, isprva tek zamjetno, a kasnije sve izrazitije rusificiraju liturgijski tekstovi naših glagoljaša. Tako su na kraju glagoljaši dobili knjige, ali su izgubili jezik, te je na taj način glagoljanje polako umiralo.

Početnica Andrije Torresanija poslužila je još jednom kao tekstualni predložak, ovoga puta Rafaelu Levakoviću, koji je u Propagandinoj tiskari 1629. izdao *Azbukividněk slovinski iže općenim načinom psalterić nazivaet se*. Levakovićeva početnica ima sva tri naša pisma: glagoljicu, ćirilicu i latinicu. Ta je početnica, zapravo, prethodnica glagoljaškog *Misala*, koji je Levaković priredio i izdao 1631. godine. Drugo izdanje *Azbukividnjaka* izašlo je nepromijenjeno i 1693. godine.

Iz Propagandine tiskare izašao je 1739. *Bukvar Slovenskij*, glagoljicom i ćirilicom, a izdao ga je Matej Karaman. To svoje djelo popratio je i posebnom raspravicom *In Alphabetum Illyricum expositio*. Drugo izdanje ove početnice izašlo je, jednako prvome, opet u Rimu, 1753, a treće samo s glagoljskim slovima u Veneciji, 1763, u tiskari Dimitrija Teodosija, poznatog izdavača srpskih i grčkih knjiga. On je izdavao bukvare, odnosno početnice, u sva tri pisma, ali svaku knjižicu napose. Četvrto izdanje izašlo je ponovno u Rimu, 1788.

Ulogu sličnu bukvarima, azbukividnjacima imale su i knjižice pod uobičajenim nazivom *Nauk krstijanski, Kratak nauk krstijanski*, i slično. Već 1603. jedna je takva knjižica tiskana u Rimu, a priredio ju je Aleksandar Komulović[12]. Slijedili su Divkovićevi (ćirilicom-bosančicom), Levakovićevi (glagoljicom, ćirilicom, latinicom) i drugi katekizmi.

U Slavoniji već 1696. »u doba kad su se još bili posljednji bojevi za njezino posljednje oslobođenje, na oba pisma, latinicom i ćirilicom, tiska se prva knjiga koje je latinički natpis: *Kratka abekavica i kratak krstjanski katoličanski nauk poštovanog oca Petra Kanizija, društva imena Isusova. Složen u slavinski jezik, pritiskan po milosti pripoštovanoga i privisokoga gospodina kardinala Kolonića, ostrogonskog arcibiskupa.*«[13] U ćiriličkom izdanju, koje ima jednaki naslov kao i latiničko izdanie (samo umjesto: *abekavica* u ćiriličkom izdanju stoji: *azbuka*), mala i velika slova i slogovi zapremaju dvije stranice, na posebnom listu, nakon naslova knjižice, dok latiničko izdanje ima samo jednu stranicu sa slovima i to na zaleđu naslovne stranice. Latiničko izdanje izašlo je i slijedeće godine, 1697. Za učenje čitania, osim ovakvih knjižica,

[12] Vjekoslav Štefanić, *Bellarmino-Komulovićev Kršćanski nauk*, »Vrela i prinosi« 8, 1938, isti, *Bellarmino-Kašićev »Nauk krstjanski kratak«*, »Vrela i prinosi« 12, 1941, isti, *Jakov Ledesma i njegov »Nauk karstianski«* (1583), »Vrela i prinosi«, posebno izdanie br. 2, 1938.

[13] Franjo Fancev, *Isusovci i slavonska knjiga XVIII. stoljeća*, »Jugoslavenska njiva«, VI, 1922, str. 184—5.

Digitized by Google

izlazili su i posebice tiskani dvolistovi, u malom džepnom formatu, zvani *Abecevice*. Oni, kao i katekizmi, tiskani su u Trnavi, Kaloči i Budimu.

Prema prosvjećivanju rodio se u Slavoniji u 18. stoljeću vrlo živ i snažan otpor: roditelji nisu bili zadovoljni da im djeca »dangube« u školama, umjesto da idu za korisnim poslovima, za svinjama ili ostalom stokom, a i pojedini svećenici prijekim su okom gledali na učenje, na bukvare, i na knjige. Tim je neobičnija pojava slavonskog isusovca, člana požeškog kolegija Josipa Milunovića (rodom je bio iz Visočana kod Nina), za koga se pričalo da je presretao, rano ujutro, djecu kad su odlazila na pašu, te im davao *Abecevice*. Onima koji su priječili učenje pisma napisao je (a valjda i rekao) vrlo oštre riječi; evo kako govori roditeljima koji zabranjuju djeci učenje: »O oci, oci, niste oci nego krvoloci; niste roditelji, nego u dici vašoj Isukrstovi progonitelji! Nećete da dica knjigu uče, a morete ji pušćati i ob dan i ob noć da se skitaju i vratolome od igre do igre, od kuće do kuće. Nećete da dica knjigu uče, a morete ji pušćati na nikakvo vražje prelo, vražji končac, vražji jastučac. Nećete da dica knjigu uče, a morete ji izgledom vašim opakim učiti da vragu pridaju, da viru, da dušu, da oca, da majku, da greb, da dasku sramote, ruže, grde psuju i ne poštuju . . .«[14] Evo Relkovićeva prethodnika! A i Matija Antun Relković u svom prvijencu, *Slavonskim libaricama* (1761) nakon predgovora tiskao je abecedu, velika i mala slova, da nepismeni mogu učiti čitati.

Kad je prosvjetna djelatnost prelazila iz crkvenih krugova na svjetovnu, odnosno državnu upravu, osobito u doba prosvijetljenoga apsolutizma, za Marije Terezije i njezina sina Josipa Drugoga, počeo se mijenjati i tip početnice. Uobičajen je naziv *A B C knjižica, A B C ili knjižica slovnaja,* ili naprosto *Šlabikar*. Tekstovi su redovito dvojezični: hrvatski i njemački. Postoje brojna i različita izdanja ovih abc knjižica, a redovito su sastavljene prema njemačkim uzorima; sadržaja su svjetovnoga, a imaju služiti »za potribu narodnih učionicah« (1823), odnosno »za hasan ladanjskih škol horvatskoga naroda« (1828). Posebne je redakcije knjižica Nikole Belinića: *A B C e le Massime*, tiskana u Trstu 1806, gdje se uz alfabet, hrvatski i talijanski, i uz vježbe za čitanje nalaze *Nauki ćudoredni i Reči* na hrvatskom i talijanskom jeziku[15]. Autor talijanskom tekstu je Francesco Soave, pisac kojega je neobično cijenio i prevodio, odnosno prerađivao Dositej Obradović. Iako svojim djelom ne spada u hrvatsku književnost, spominjemo i njega ovdje jer je prosvjetiteljsku djelatnost i književni rad započeo u Hrvatskoj, gdje mu je ujedno i prvijenac tiskan.

Dositej Obradović (oko 1739—1811) boravio je u Dalmaciji kao učitelj već godine 1761, a zatim još jednom, kad se vraćao s puta s Hilandara, iz Smirne i Venecije. Učiteljevao je u Plavnom i Skradinu. Učeći djecu, počeo je i sam pisati.

[14] Tomo Matić, *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda*, Djela HAZU, 1945, str. 40.

[15] Josip Jernej, *O Nikoli Beliniću Istrianinu*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Zagrebu, II, 1954, 209—218.

Digitized by Google

Prvo njegovo napisano djelo *Bukvica* izašlo je, poslije Obradovićeve smrti, u kasnijoj redakciji, u Karlovcu (»Karlštadtu«), pod naslovom *Ižica ili Dositejeva Bukvica;* to je niz moralnih pouka poredanih azbučnim redom. U Skradinu je sastavio *Venac od alfavita* »isprepleten od toliko cvetaka, koliko je u azbuki slova«. *Venac* je ostao krnj, jer savjeti i moralne pouke idu od slova A do slova K. Iz *Ižice* je Jordan Hadži Konstantinov Džinot četrdesetih godina prošloga stoljeća preveo nekoliko odlomaka na makedonski jezik i to je prvi tekst preveden sa srpskoga na makedonski.

Izvan konteksta ovdje razmatranih bukvara i početnica stoje bukvari nastali nakon narodnog preporoda u 19. stoljeću. Ti su priručnici nastali da bi se čitala glagoljica, te su namijenjeni onima koji dobro znaju druga pisma, prvenstveno latinicu. Prvi takav *Bukvar* sastavio je Ivan Berčić, i izdao ga »u zlatnom Pragu«, 1862. Dva različita bukvara, s osnovama staroslavenske gramatike, izdao je Josip Vajs početkom našega stoljeća (*Abecedarium Palaeoslovenicum,* 1909, 1917). Ove tri knjige izašle su da glagoljaški žakni ne zaborave čitati glagoljicu, koja je s vremenom, u otporima prema slavenskom bogoslužju i uz opća civilizacijska unifikatorska kretanja bila odgurnuta iz života u filološke zabrane.

Ovaj naš pretisak prve hrvatske glagoljske *Početnice*, a s njim zajedno i transliteracija teksta sjedinjuju dvije želje i dva nastojanja: da se čitanje glagoljskog pisma ne ugasi, te da bude od vremena do vremena prisutno ne samo među studentima slavistike i jugoslavistike, nego i u svih onih kojima je ova dragocjena starina srcu prirasla. Ovo nas je pismo pratilo kroz povijest, te postalo svjedokom narodnih usponâ i sumnji, na sebi je čuvalo ožiljke tragičnih trenutaka, ali i časove zanosa, kad su se otvarali vidici u budućnost, kao onda kad je smjerni Juri žakan iz Roča kliktao, i svojom glagoljaškom rukom zapisao:

Vita, vita! Štampa naša gori gre.

Josip Bratulić

Digitized by Google

IZDAVAČI

GRAFIČKI ZAVOD HRVATSKE
ŠKOLSKA KNJIGA

I SUIZDAVAČI

NACIONALNA I SVEUČILIŠNA BIBLIOTEKA
MEĐUNARODNI SLAVISTIČKI CENTAR SR HRVATSKE

PRETISAK PRIREDIO I POGOVOR NAPISAO
JOSIP BRATULIĆ

SURADNIK NA PRIPREMI IZDANJA
MLADEN KUZMANOVIĆ

STRUČNI SAVJETNIK I KOREKTOR
STJEPAN DAMJANOVIĆ

GRAFIČKO OBLIKOVANJE
JOSIP SOLIĆ

SAVJETNIK
BRANKO BRAJENOVIĆ

PRETISAK ŠTAMPAO
STJEPAN HORVATIĆ

ZA IZDAVAČE

MARIJAN ARAMBAŠIN
JOSIP MALIĆ

PRIPREMA TISAK I UVEZ
GRAFIČKI ZAVOD HRVATSKE

Digitized by Google

OVA KNJIGA TISKANA JE U 1670 NUMERIRANIH PRIMJERAKA. 1500 PRIMJERAKA OTISNUTO JE NA 140 GRAMSKOM PAPIRU I OZNAČENO BROJEVIMA OD 171 DO 1670. 150 PRIMJERAKA OTISNUTO JE NA RUKOM RAĐENOM PAPIRU (VEVČE) I OZNAČENO BROJEVIMA OD 21 DO 170. 20 PRIMJERAKA OTISNUTO JE RUČNO I OZNAČENO BROJEVIMA OD 1 DO 20.

OVAJ PRIMJERAK IMA BROJ

354

KNJIGA JE PREDANA U TISAK 14., A IZAŠLA JE 22. VELJAČE 1983. GODINE KAO PRILOG PROSLAVI PETSTOTE OBLJETNICE PRVE HRVATSKE I JUŽNOSLAVENSKE KNJIGE, GLAGOLJSKOG *MISALA* KOJI JE UGLEDAO SVJETLO DANA 22. VELJAČE 1483. GODINE.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

PRVA HRVATSKOGLAGOLJSKA POČETNICA

1527.

Digitized by Google

PG
1236
.P7811
1983

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Digitized by Google

Digitized by Google

Ꞓ [illegible]

[illegible]

Ꞓ [illegible]

[illegible]

Ꞓ [illegible]

[illegible]

Digitized by Google

Impreſſum Venetiis
per Andream de Tor
reſanis de Aſula.
M. D. XXVII.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

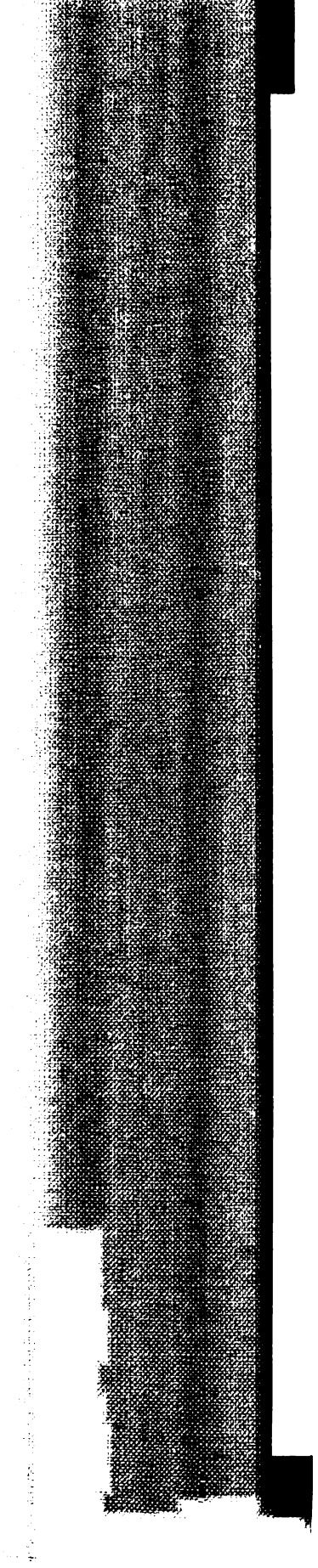

Digitized by Google

Digitized by Google